

УДК 347.9

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2195/2025/1.129-9>Аліна ПОСТРИБАЙЛО, магістр
ORCID ID: 0009-0007-7751-114X
e-mail: alina.postrybailo@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УЧАСТІ ПРОКУРОРА В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Вступ. Дослідження присвячено актуальній проблематиці визначення правового статусу прокурора, підстав і форм його участі в цивільному процесі, невизначеності його повноважень, прав та обов'язків у чинному Цивільному процесуальному кодексі України (Кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV, 2025). Аналізується роль прокурора як учасника судового процесу. Зокрема, звертається увага на недосконалість визначення функцій прокурора. Окремо розглядаються проблеми, які виникають через неясність правового статусу прокурора в цивільних справах, а також недосконалість законодавчих норм, що регулюють його участь у процесі. Визначаються шляхи вдосконалення правового регулювання. Стаття має на меті сприяти розвитку наукових досліджень у цій сфері та підвищенню рівня правової обізнаності серед правників.

Методи. У статті використано діалектичний, формально-логічний і порівняльний методи, які сприяли комплексному дослідженню статусу прокурора у цивільному процесі.

Результати. Установлено категорії справ, у яких може брати участь прокурор, а саме справи, що виникають із земельних правовідносин, сімейних правовідносин, а також справи окремого провадження – про надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку та справи про усиновлення. Визначено низку прогалин і невизначеностей у національному законодавстві, що стосуються участі прокурора в цивільному процесі. Особливу увагу приділено аналізу судової практики, у результаті чого було виявлено проблеми, пов'язані з невизначеністю ролі прокурора при здійсненні функції представництва інтересів держави в суді. Викладено пропозиції щодо вдосконалення цивільно-процесуального законодавства для забезпечення більш ефективної участі прокурора в цивільному судочинстві, зокрема уточнення його процесуального статусу й визначення чітких повноважень у судовому процесі.

Висновки. Станом на сьогодні існують суттєві проблеми, пов'язані з роллю прокурора в цивільному процесі, зокрема законодавча невизначеність його статусу та наявність колізій у законодавстві, пов'язаних із його участю у судовому процесі. З огляду на це, для вдосконалення участі прокурора в цивільному процесі в Україні запропоновано внести відповідні зміни в законодавство.

Ключові слова: прокурор, суд, цивільний процес, невизначеність статусу, представництво інтересів держави, справи про надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку.

Вступ

Актуальність дослідження зумовлена низкою важливих факторів, що безпосередньо впливають на ефективність правосуддя та захист прав громадян в Україні. Роль прокурора в цивільних справах досі залишається недостатньо визначеною та регламентованою в національному законодавстві. Однією з найбільших проблем є неоднозначність правового статусу прокурора в цивільному процесі, що зумовлює труднощі в його реальній участі в судовому розгляді цивільних справ.

Постановка проблеми. На сьогодні прокурор бере обмежену участь у цивільному процесі. З одного боку, участь прокурора в цивільних справах є необхідною для представництва інтересів держави, а з іншого – існують певні труднощі в окресленні меж його процесуальних прав і обов'язків. Проте в українському законодавстві є певні колізії та прогалини у регулюванні статусу й повноважень прокурора, що зумовлює численні проблеми в застосуванні норм цивільного процесуального права в судовій практиці. Окрім того, є проблеми, пов'язані з відсутністю чітких процесуальних норм, що визначають роль прокурора в тих чи інших категоріях цивільних справ (напр. у справах про надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку).

Мета і завдання дослідження полягають у дослідженні теоретичних і правових аспектів, виявленні актуальних проблем і суперечностей у законодавстві та судовій практиці щодо участі прокурора в цивільному процесі, оцінюванні практичних аспектів участі прокурора в реальних цивільних справах, розробленні рекомендацій щодо вдосконалення процесуальних норм і механізмів участі прокурора в цивільному процесі з метою підвищення ефективності цивільного судочинства.

Об'єктом дослідження є правова природа й місце прокурора в цивільному процесі України. Дослідження спрямоване на аналіз процесуальних норм щодо статусу прокурора, а також на практичні аспекти й актуальні проблеми участі прокурора в цивільному процесі.

Методи

Для досягнення мети дослідження використано такі методи, як-от формально-логічний, діалектичний, порівняльний. Формально-логічний метод було застосовано для обґрунтування невизначеності правового статусу прокурора в нормах Цивільного процесуального кодексу України, порівняльний – для аналізу судової практики в контексті участі прокурора в різних категоріях справ. Діалектичний метод дав змогу не лише виявити й аналізувати різні аспекти проблем, але й знайти шляхи для їх розв'язання через внесення змін у чинне законодавство.

Результати

Законодавча невизначеність функцій прокурора. Законом України "Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)" від 02.06.2016 р. № 28 розділ 8 Конституції було доповнено статтею 131-1, де вказано, що в Україні діє прокуратура, яка здійснює представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначений законом.

Відповідно до п. 2 ч. 1 статті 2 Закону України "Про прокуратуру" (Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014), однією з функцій, що покладається на прокуратуру, є представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених цим законом і главою 12 розділу III Цивільного процесуального кодексу України (далі ЦПК України). У ч. 2 статті 23 закону міститься вказівка на те, що прокурор здійснює представництво в суді інтересів громадянина (України,

© Пострибайло Аліна, 2025

іноземця або особи без громадянства) у випадках, якщо така особа неспроможна самостійно захистити свої порушені чи оспорювані права або реалізувати процесуальні повноваження через недосягнення повноліття, недієздатність або обмежену дієздатність, а законні представники або органи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси такої особи, не здійснюють або неналежним чином здійснюють її захист. Наявність таких підстав обов'язково обґрунтовується прокурором.

Звідси впливає перший проблемний аспект, який, на думку автора, свідчить про колізію такої норми закону та відповідної норми Конституції, яка передбачає повноваження прокурора щодо представництва виключно інтересів держави й не містить вказівки щодо представництва інтересів фізичних осіб.

Якщо звернутись до ЦПК України, то в ч. 3 статті 56 є вказівка на те, що у визначених законом випадках прокурор звертається до суду з позовною заявою, бере участь у розгляді справ за його позовами, а також може вступити за своєю ініціативою у справу, провадження у якій відкрито за позовом іншої особи, до початку розгляду справи по суті, подає апеляційну, касаційну скаргу, заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами. Звідси вбачається така колізія між нормами ЦПК і чинного ЗУ "Про прокуратуру" в частині вступу прокурора в розгляд справи, відкритої за позовом іншої особи, на яку звертає увагу А. В. Оліфір. За ч. 3 ст. 56 ЦПК прокурор у справу може вступити лише до початку її розгляду по суті, а за п. 2 ч. 6 статті 23 ЗУ "Про прокуратуру" – на будь-якому етапі судового провадження (Оліфір, 2019).

Конституційні положення щодо представництва прокурором інтересів держави, знайшли своє закріплення у ч. 4 статті 56 ЦПК України, де вказано, що прокурор, який звертається до суду в інтересах держави, у позовній чи іншій заяві, скаргі обґрунтовує, у чому полягає порушення інтересів держави, необхідність їх захисту, визначені законом підстави для звернення до суду прокурора, а також зазначає орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах. І, відповідно до ч. 5 статті, у разі відкриття провадження за позовною заявою, поданою прокурором в інтересах держави в особі органу, уповноваженого здійснювати функції держави у спірних правовідносинах, зазначений орган набуває статусу позивача. За відсутності такого органу або відсутності у нього повноважень щодо звернення до суду прокурор зазначає це в позовній заяві й у такому разі він набуває статусу позивача.

Як зазначає Г. О. Світлична, таке положення закону не відповідає чинній у цивільному процесуальному праві доктрині, згідно з якою основною ознакою сторін у судовому процесі є те, що сторони – це суб'єкти спору про право, які мають структурований юридичний інтерес у розгляді справи (матеріально-правовий і процесуально-правовий) і діють у процесі від власного імені на захист своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод та інтересів. Прокурор представляє інтереси держави й діє від її імені. Отже, він не є суб'єктом спору про право, не має матеріально-правового інтересу у справі, на нього не поширюються матеріально-правові наслідки судового рішення (Світлична, 2020).

Отже, у зазначеному випадку немає підстав для набуття прокурором процесуального статусу позивача у справі, з огляду на те, що його правосуб'єктність визначається спеціальними нормами статей 56 і 57 ЦПК України, на відміну від статей 46 і 47 ЦПК

України, що визначають цивільну процесуальну правосдатність і дієздатність сторін у справі й не поширюються на прокурора.

Позивачем у такому разі є держава. Згідно із ч. 4 статті 58 ЦПК України, держава бере участь у справі через орган державної влади відповідно до його компетенції, від імені якого діє його керівник, інша уповноважена особа відповідно до закону, статуту, положення, трудового договору (контракту) (самопредставництво органу державної влади) або через представника. Таким чином, тільки у виняткових випадках, тобто за виникнення нетипової правової ситуації (відсутності органу, уповноваженого державою здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах, або відсутності в нього повноважень щодо звернення до суду), законом передбачена можливість держави взяти участь у судовому процесі через спеціально вповноваженого на це суб'єкта – прокурора. Видається, що в цьому разі процесуальна діяльність прокурора має правові ознаки представництва в суді, який здійснює функції офіційного представника держави в таких справах. Діючи як офіційний представник держави, прокурор набуває обсяг процесуальних прав та обов'язків сторони у справі, не набуваючи при цьому процесуального статусу позивача. З огляду на це, Г. О. Світлична пропонує внести до ЦПК України відповідні зміни щодо правового регулювання участі прокурора в цивільному судочинстві та визначення його процесуального статусу залежно від підстав та умов реалізації функції представництва інтересів держави в суді (Світлична, 2020).

Підтримуючи цю позицію, вважаємо за доцільне доповнити главу 4 "Учасники судового процесу" ЦПК України окремою статтею, яка б визначала особливості процесуального статусу прокурора, а також його права й обов'язки. Оскільки прокурор виступає захисником публічного інтересу й діє у суді від імені держави, то його представницька функція суттєво відрізняється від процесуального представництва за правовою природою і підставами її здійснення, обсягом повноважень та їх посвідченням, формою і порядком їх реалізації. Тому, як зазначає Г. О. Світлична, неприпустимим є змішування процесуального інституту, який відбиває публічно-правові засади цивільного судочинства, із процесуальним представництвом у традиційному розумінні цього інституту. Ігнорування особливостей правової природи й сутнісних ознак цих самостійних правових інститутів цивільного процесуального права призводить до розмивання меж їхньої правової дії, розбіжностей правового регулювання та неоднакового правозастосування (Світлична, 2020).

Реалізація функції представництва інтересів держави. Під час презентації звіту з результатами експертного дослідження "Практика Верховного Суду у справах за участі прокурора у некримінальних провадженнях", проведеного за сприяння програми "Справедливість для всіх" Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), суддя Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду (далі КЦС у складі ВС) Наталія Сакара зазначила, що найчисленніша категорія справ, які розглядає Касаційний цивільний суд у складі ВС, – це справи, що виникають із земельних правовідносин. Це спори щодо земель водного, лісового фонду, визнання права на земельні частки (паї), кондикційних правовідносин (коли особа користується земельною ділянкою без певної правової підстави, а прокурор просить стягнути плату за користування землею).

З огляду на це складним є питання визначення підстав для участі прокурора у справі. Адже прокурори, які звертаються до суду в інтересах держави, не завжди правильно визначають відсутність відповідного державного органу або доводять його бездіяльність.

Велика Палата Верховного Суду (далі ВП ВС) у постанові від 11 лютого 2020 року у справі № 922/614/19 (Постанова Великої Палати Верховного Суду..., 2020), вирішуючи питання про наявність підстав для представництва інтересів держави прокурором у суді, звернула увагу, що в разі, коли підставою для представництва інтересів держави прокурор зазначив відсутність органу, до компетенції якого віднесені повноваження здійснювати захист законних інтересів держави у спірних правовідносинах, цей довід прокурора суд має перевірити незалежно від того, чи надав прокурор докази вчинення ним дій, спрямованих на встановлення відповідного органу. Тобто суд самостійно перевіряє, чи справді відсутній орган, що мав би для захисту інтересів держави звернутися до суду з таким позовом, як заявив прокурор. Показовою також є Постанова Великої Палати Верховного Суду від 11 червня 2024 року у справі № 925/1133/18 за позовом прокурора до міської ради та будівельної компанії про визнання незаконним і скасування рішення міської ради й визнання недійсними змін до договору оренди землі. ВП ВС дійшла висновку, що територіальні органи Держгеокадастру можуть звертатися до суду у випадках, коли це прямо визначено у відповідних нормативно-правових актах (зокрема з позовами щодо відшкодування втраченого сільськогосподарського й лісгосподарського виробництва, повернення самовільно зайнятих чи тимчасово зайнятих земельних ділянок, строк користування якими закінчився). І вони не мають повноважень звертатися до суду з позовом про визнання незаконним і скасування рішення органу місцевого самоврядування щодо зміни цільового призначення земельної ділянки, статусом позивача тут має надіятися прокурор.

Іноколи прокурори зловживають своїми повноваженнями у представленні інтересів держави й замість того, щоб захищати такі інтереси, вони, навпаки, шкодять їм. Тут важливим фактором для розгляду справи є її економічний аналіз при застосуванні правових норм, якому фактично завжди приділяється недостатньо уваги. Однак такий аналіз має важливе значення. Як зазначає суддя КЦС у складі ВС Василь Крат, прокурори використовують різні форми участі в судових справах. І врешті-решт Європейський суд з прав людини (далі ЄСПЛ) часто визнає, що судові рішення у відповідних справах порушують право особи на мирне володіння майном. На розгляді ЄСПЛ зараз перебуває близько 200 справ щодо витребування майна, зокрема за ініціативою прокурорів, які представляли інтереси держави, і 80 із них подано минулого року. Яскравим прикладом є рішення ЄСПЛ у справі "Шмакова проти України" (від 11 січня 2024 року, заява № 70445/13), у якій ЄСПЛ визнав порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод і стягнув із держави на користь заявниці 11 тис. євро. У цій справі міська рада безоплатно передала земельну ділянку для індивідуального будівництва заявниці, яка отримала від держави акт на право власності на земельну ділянку й побудувала на ній будинок. Однак прокурор, діючи в інтересах держави, подав позов проти міської ради, вимагаючи визнати недійсним рішення міськради про передання земельної ділянки заявниці. Він стверджував, що спірна земельна

ділянка була частиною землі, наданої у постійне користування місцевому державному промислового підприємству. Національні суди ухвалили рішення на користь прокурора.

Ще однією проблемою, на думку Василя Крата, є інколи надмірна процесуальна активність прокурорів, наприклад подання заяви про виправлення описки судом касаційної інстанції щодо суми, яка різниться на 1 грн. Для цього касаційному суду треба витребувати справу із суду першої інстанції, забезпечити її розгляд тощо. Це буде коштувати державі значно дорожче, ніж ціна описки. Отже, бачимо, що конституційно визначена функція представництва інтересів держави на практиці реалізується прокурорами не завжди ефективно.

Процесуальна участь прокурора у сімейних справах. Проаналізувавши положення Сімейного кодексу України (далі СК України) (Сімейний кодекс України, 2025), можна побачити декілька норм, які також створюють певні колізії з конституційним регулюванням статусу прокурора. Наприклад, у статті 42 СК України міститься вказівка про право прокурора звернутися до суду з позовом про визнання шлюбу недійсним, а відповідно до статті 165 СК, прокурор має право звернутися до суду з позовом про позбавлення батьків батьківських прав; у ч. 2 статті 170 СК вказано про право прокурора постановити рішення про негайне відібрання дитини від батьків за безпосередньої загрози для життя або здоров'я дитини, а також із подальшим правом звернутися до суду з позовом про позбавлення батьків чи одного з них батьківських прав або про відібрання дитини від матері, батька без позбавлення їх батьківських прав; також показово є стаття 240 СК, де вказується про право прокурора подати позов про скасування усиновлення або визнання усиновлення недійсним.

Наявність у законодавстві норм, що наділяють прокурора повноваженнями щодо захисту прав та інтересів дітей, а також осіб, які визнані недієздатними, або осіб, дієздатність яких обмежена (у справах про визнання шлюбу недійсним), свідчить про невідповідність цих положень до норм Конституції України, оскільки вони не відповідають здійсненню функції представництва інтересів лише держави.

З огляду на це, одразу виникає питання про процесуальний статус прокурора у разі звернення до суду з позовом, наприклад, про позбавлення батьків батьківських прав. За аналогією ч. 5 статті 56 ЦПК України, у такому випадку прокурор має набути статусу позивача, але він захищає не власні права та інтереси, а права та інтереси іншої особи, має не особисту зацікавленість у розгляді та вирішенні справи, а державний інтерес (Волкова, 2016). Із цього приводу слушно є думка С. Я. Фурси: "судове рішення на прокурора не поширюється та будь-яких прав та обов'язків для прокурора не встановлює" (Фурса, 2009, с. 233).

Як зазначено в ч. 4 статті 61 ЦПК України, прокурори не можуть бути представниками в суді, крім випадків, коли вони діють від імені відповідного органу, що є стороною або третьою особою у справі, чи як законні представники. На прикладі справи про позбавлення батьків батьківських прав ми можемо зробити висновок, що прокурор і представником теж не може бути, оскільки прокуратура як орган у такому випадку не буде стороною чи третьою особою у справі.

Виникає логічне запитання: як діяти суду, якщо, наприклад, прокурор звертається з позовом про визнання шлюбу недійсним чи про позбавлення батьків батьківських прав, адже, відповідно до статті 131-1

Конституції України (Закон України № 254к/96-ВР, 2025), прокурори такими повноваженнями не наділені. А відповідно до статті 8, Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України й мають відповідати їй.

Невизначеність статусу у справах окремого провадження. Відповідно до ч. 2 статті 341 ЦПК України та статті 22 Закону України "Про психіатричну допомогу" (Про психіатричну допомогу. Закон України від 22.02.2000), справи за заявою про надання психіатричної допомоги у примусовому порядку, припинення надання амбулаторної психіатричної допомоги або госпіталізацію у примусовому порядку розглядаються за обов'язковою участю прокурора. Варто зазначити, що функції прокурора в таких справах законом не визначені, а його участь не передбачена статтею 131-1 Конституції України. Натомість можемо зробити висновок, що тут прокурор бере участь у справі не з метою захисту чи представництва інтересів фізичної особи, а з метою представництва інтересів держави, з огляду на забезпечення соціальної функції держави, а отже, це відповідає Конституції України.

Відповідно до Наказу Генерального прокурора від 29.12.2021 № 400 "Про організацію діяльності прокурорів з протидії порушенням прав людини у правоохоронній та пенітенціарній сферах", структурний підрозділ Офісу Генерального прокурора, що забезпечує протидію порушенням прав людини у правоохоронній і пенітенціарній сферах, здійснює нагляд у Міністерстві охорони здоров'я України щодо забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері охорони здоров'я в частині здійснення державного контролю за діяльністю психіатричних установ і закладів незалежно від форми власності стосовно надання психіатричної допомоги в примусовому порядку; структурні підрозділи обласних та окружних прокуратур здійснюють нагляд у спеціальних закладах із надання психіатричної допомоги та закладах із надання психіатричної допомоги при наданні психіатричної допомоги у примусовому порядку. Звідси робимо висновок, що основна функція прокурора у справах про надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку – це здійснення нагляду.

Проте у главі 10 розділу 4 ЦПК України міститься лише одна згадка про прокурора – у ч. 2 статті 341 "Розгляд справи", де не визначено, яку саме роль він виконує, тому автор цієї статті вважає, що було б доцільно функцію нагляду закріпити в нормах ЦПК України.

Для того, щоб визначити реальну функцію прокурора у справах зазначеної категорії, варто звернутись до судової практики. У рішенні Шевченківського районного суду міста Чернівці від 19 лютого 2021 року у справі № 727/1600/21 за заявою генерального директора Чернівецької обласної психіатричної лікарні про госпіталізацію до психіатричного закладу у примусовому порядку ОСОБИ_1 без її згоди вказано, що прокурор у судовому засіданні підтримала заяву лікарів-психіатрів і вважає, що ОСОБА_1 унаслідок психічного захворювання потребує примусового стаціонарного лікування та обстеження в психіатричному закладі. У рішенні Ярмолинецького районного суду Хмельницької області від 8 січня 2019 року у справі № 689/11/19 за заявою головного лікаря Хмельницької обласної психіатричної лікарні № 1 про госпіталізацію до психіатричного закладу у примусовому порядку ОСОБИ_4 зазначено, що прокурор не заперечує проти задоволення заяви про

госпіталізацію хворого. Ще одним прикладом може бути рішення Кіровського районного суду міста Кіровограда від 10 січня 2019 року у справі № 404/141/19 за заявою лікаря-психіатра комунального некомерційного підприємства "Обласна клінічна психіатрична лікарня Кіровоградської обласної ради" про госпіталізацію ОСОБИ_3 до психіатричного закладу у примусовому порядку. У рішенні вказано, що прокурор вважає, що заява підлягає задоволенню.

З огляду на цю практику, виникає логічне запитання: наскільки можливо є ситуація, коли прокурор заперечує надання психіатричної допомоги? Під час аналізу судової практики не було знайдено хоча б однієї справи, де прокурор виступає проти надання психіатричної допомоги в примусовому порядку.

Зазначене приводить до висновку, що внаслідок законодавчого припису прокурори вимушені брати участь у судовому засіданні. Хоча дуже часто вони не зацікавлені витратити свій робочий час на участь у такому процесі, оскільки зазвичай узагалі не розуміють, яку саме функцію мають виконувати. Подати клопотання про розгляд справ без їхньої участі теж не можна, оскільки ця участь є обов'язковою, тому вони мусять бути присутніми, щоб не спричинити затягування судового процесу, до того ж для такої категорії справ важлива оперативність.

Для того, щоб виправити ситуацію, на думку автора цієї статті, було б логічно у законодавстві визначити, що саме має робити прокурор під час розгляду справи, наприклад, чи має він ознайомлюватись із матеріалами справи, зокрема висновком лікаря-психіатра, чи повинен висловлювати свою позицію або надавати висновок щодо доцільності надання такої допомоги. Зазначені та деякі інші питання потрібно врегулювати в окремій нормі для того, щоб подолати чинну процесуальну невизначеність.

Іншою категорією справ, де може брати участь прокурор, є справи про усиновлення. У п. 4 Постанови Пленуму Верховного Суду України № 3 від 30.03.2007 "Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав" зазначено, що суд може залучити до участі у справі прокурора для надання висновку.

Деякі вчені наголошують на обов'язковості участі прокурора під час розгляду справ про усиновлення, зокрема О. О. Грабовська вказує на необхідність участі прокурора у справах про усиновлення дітей іноземними громадянами як суб'єкта надання висновку, в основу якого прокурор повинен покласти: 1) аналіз складу осіб, залучених до участі у справі; 2) аналіз юридично значущих обставин із погляду підтвердження чи спростування належними, допустимими, достатніми доказами; 3) висновок про можливість задоволення (або незадоволення) заяви про встановлення усиновлення. Також вона пропонує доповнити статтю 313 ЦПК України положенням про те, що справи про усиновлення дітей іноземними громадянами мають розглядатися за участю прокурора (Грабовська, 2005).

Проте СК України та ЦПК України не передбачають обов'язкової участі прокурора під час розгляду справ про усиновлення. Крім того, невизначеним є ні процесуальний порядок залучення прокурора до участі у таких справах, ні його процесуальний статус у справі. Зі статей 42, 56, 294, 312 ЦПК України випливає, що прокурор не є у справі зацікавленою особою, а бере участь у ній для подання висновку на підставі ч. 6 статті 56 ЦПК України як особа, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб. Отже, у справі про усиновлення прокурор належить до осіб, які беруть участь у справі.

На думку А. С. Олійник, пропозиція щодо обов'язкової участі прокурора під час розгляду справ про усиновлення є доволі суперечливою, оскільки його обов'язкова участь у цивільному процесі в певних категоріях справ суперечить принципам цивільного судочинства. Аналіз судової практики свідчить, що участь прокурора у справах про усиновлення є формальною. Крім того, відповідно до статті 56 ЦПК України, суд має право вирішити питання про залучення прокурора для подання висновку, ураховуючи конкретні обставини справи та її складність (Олійник, 2009).

Таким чином, залучення прокурора до розгляду справ про усиновлення є правом, а не обов'язком суду, і суд має вирішувати питання його залучення до участі в таких справах, якщо вважатиме це за необхідне.

Дискусія і висновки

Отже, в Україні існує низка правових колізій щодо ролі й повноважень прокурора в цивільному судочинстві, що зумовлює численні запитання та суперечності в практичному застосуванні норм цивільного процесуального права.

Однією з головних проблем є невідповідність до норм Конституції України деяких положень Цивільного процесуального кодексу України та Закону України "Про прокуратуру", які регулюють функції прокурора в суді. У Конституції чітко вказано, що прокурор має право представляти інтереси лише держави, однак положення Сімейного кодексу України суперечать конституційним нормам, наділяючи прокурора повноваженнями на звернення до суду з позовом у деяких справах, що виникають із сімейних правовідносин.

Таким чином, існують випадки, коли прокурор діє без належної юридичної підстави, що може призвести до порушення прав людини. Проблеми також виникають у випадках, коли прокурор зловживає своїми повноваженнями або є надмірно активним у судових справах, у яких, за великим рахунком, його участь не потрібна, що веде до зайвих витрат держави.

Для розв'язання цих проблем пропонуємо ввести чітке регулювання правового статусу прокурора в цивільному процесі й визначити його процесуальний статус у нормах чинного ЦПК України. Це дозволить уникнути суперечностей і забезпечити більш ефективне виконання прокурором своїх обов'язків у цивільному процесі.

Список використаних джерел

- Волкова, Н. В. (2016). Щодо участі прокурора у цивільному процесі (окремі аспекти). *Правова держава*, 21, 115–120. <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/339377.pdf>
- Грабовська, О. О. (2005). *Особливості судочинства в справах про усиновлення (удочеріння) іноземними громадянами дітей, які проживають на території України* [Автореф. дис. канд. юрид. наук, Київський національний університет імені Тараса Шевченка].
- Конституція України. (2025). Закон України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
- Олійник, А. С. (2009). Узагальнення практики розгляду судами цивільних справ про усиновлення дітей, позбавлення батьківських прав, встановлення опіки та піклування над дітьми. *Судова апеляція*, 1(14), 144–145.
- Оліфір, А. (2019). Участь прокурора у розгляді судами першої інстанції справ, провадження в яких відкрито за позовами інших осіб. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*, 40, 102–103.
- Постанова Великої Палати Верховного Суду від 11 лютого 2020 року у справі № 922/614/19. <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/87902138>
- Постанова Великої Палати Верховного Суду від 11 червня 2024 року у справі № 925/1133/18. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120396091>
- Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя). (2016). Закон України від 02.06.2016 року № 28. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#Text>

Про організацію діяльності прокурорів з протидії порушенням прав людини у правоохоронній та пенітенціарній сферах. (2021). Наказ Генерального прокурора України від 29.12.2021 року № 400. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0400905-21#Text>

Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав. (2007). Постанова Пленуму Верховного Суду України № 3 від 30.03.2007 року. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-07#Text>

Про прокуратуру. (2025). Закон України від 14.10.2014 року № 1697-VII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>

Про психіатричну допомогу. (2025). Закон України від 22.02.2000 року № 1489-III. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14#Text>

Рішення ЄСПЛ у справі "Шмакова проти України" від 11 січня 2024 року, заява № 70445/13. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_j26#Text

Рішення Кіровоградського районного суду міста Кіровограда від 10 січня 2019 року у справі № 404/141/19. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79094285>

Рішення Шевченківського районного суду міста Чернівці від 19 лютого 2021 року у справі № 727/1600/21. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95012190>

Рішення Ярмолинського районного суду Хмельницької області від 8 січня 2019 року у справі № 689/11/19. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79129951>

Світлична, Г. О. (2020). Функція представництва та процесуальний статус прокурора в умовах реформування системи правосуддя та судочинства. *Юридичний науковий електронний журнал*, 4, 69–72. http://lsej.org.ua/4_2020/17.pdf

Сімейний кодекс України. (2025). Кодекс України від 10 січня 2002 р. № 2947-III. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 10.02.2025).

Фурса, С. Я. (Ред.). (2009). *Цивільний процес України*. КНТ. Цивільний процесуальний кодекс України. (2025). Кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

References

- Civil Procedure Code of Ukraine. (2025). Code of Ukraine dated March 18, 2004 No. 1618-IV [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
- Constitution of Ukraine. (2025). Law of Ukraine of 28.06.1996 No. 254k/96-BP [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
- Decision of the Kirovsky District Court of the city of Kirovograd dated January 10, 2019 in case No. 404/141/19 [in Ukrainian]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79094285>
- Decision of the Shevchenkivskyi District Court of the city of Chernivtsi dated February 19, 2021 in case No. 727/1600/21 [in Ukrainian]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95012190>
- Decision of the Yarmolynetskyi District Court of Khmelnytskyi region dated January 8, 2019 in case No. 689/11/19 [in Ukrainian]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79129951>
- ECHR decision in the case of "Shmakov v. Ukraine" dated January 11, 2024, application No. 70445/13 [in Ukrainian]. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_j26#Text
- Family Code of Ukraine. (2025). Code of Ukraine dated January 10, 2002 No. 2947-III [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
- Fursa, S. Ya. (2009). *Civil Procedure of Ukraine*. KNT [in Ukrainian].
- Grabovska, O. O. (2005). *Peculiarities of judicial proceedings in cases of adoption (adoption) by foreign citizens of children living in the territory of Ukraine* [Author's abstract of dissertation candidate of legal sciences, Taras Shevchenko National University of Kyiv] [in Ukrainian].
- Olifir, A. (2019). Participation of the prosecutor in the consideration by courts of first instance of cases in which proceedings are initiated on the claims of other persons. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series: Jurisprudence*, 40, 102–103 [in Ukrainian].
- Oliynyk, A. S. (2009). Generalization of the practice of considering civil cases by courts on the adoption of children, deprivation of parental rights, establishment of guardianship and custody of children. *Judicial Appeal*, 1(14), 144–145 [in Ukrainian].
- On Amendments to the Constitution of Ukraine (Regarding Justice). (2016). Law of Ukraine dated 02.06.2016 No. 28. [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#Text>
- On psychiatric care. (2025). Law of Ukraine dated 22.02.2000 No. 1489-III [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14#Text>
- On the Organization of the Activities of Prosecutors to Combat Human Rights Violations in the Law Enforcement and Penitentiary Spheres. (2021). Order of the Prosecutor General of Ukraine dated 29.12.2021 No. 400 [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0400905-21#Text>
- On the practice of applying legislation by courts when considering cases of adoption and deprivation and restoration of parental rights. (2007). Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine No. 3 dated 03/30/2007 [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-07#Text>
- On the Prosecutor's Office. (2025). Law of Ukraine dated 10/14/2014 No. 1697-VII [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>
- Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court of February 11, 2020 in case No. 922/614/19 [in Ukrainian]. <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/87902138>

Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court of June 11, 2024 in case No. 925/1133/18 [in Ukrainian]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120396091>

Svitlychna, G. O. (2020). The function of representation and the procedural status of the prosecutor in the context of reforming the justice system and judicial proceedings. *Legal Scientific Electronic Journal*, 4, 69–72 [in Ukrainian]. http://lsej.org.ua/4_2020/17.pdf

Volkova, N. V. (2016). On the participation of the prosecutor in civil proceedings (some aspects). *Law-governed state*, 21, 115–120 [in Ukrainian]. <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/339377.pdf>

Отримано редакцією журналу / Received: 09.03.25

Прорецензовано / Revised: 08.04.25

Схвалено до друку / Accepted: 29.04.25

Alina POSTRYBAILO, Master's student

ORCID ID: 0009-0007-7751-114X

e-mail: alina.postrybailo@gmail.com

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

CURRENT PROBLEMS OF PARTICIPATION OF THE PROSECUTOR IN THE CIVIL PROCESS

Background. *The study is devoted to the current issues of determining the legal status of the prosecutor, the grounds and forms of his participation in civil proceedings, the uncertainty of his powers, rights and obligations in the current Civil Procedure Code of Ukraine. The role of the prosecutor as a participant in the judicial process is analyzed. In particular, attention is drawn to the imperfection of the definition of the functions of the prosecutor. Separately, the problems arising from the unclear legal status of the prosecutor in civil cases, as well as the imperfection of the legislative norms regulating his participation in the process, are considered. Ways of improving legal regulation are identified. The article aims to promote the development of scientific research in this area and increase the level of legal awareness among lawyers.*

Methods. *The article uses dialectical, formal-logical and comparative methods, which contributed to a comprehensive study of the status of the prosecutor in civil proceedings.*

Results. *The categories of cases in which a prosecutor may participate have been established, namely cases arising from land legal relations, cases arising from family legal relations, as well as cases of separate proceedings – on the provision of psychiatric care to a person in a compulsory manner and cases of adoption. Particular attention was paid to the analysis of judicial practice, as a result of which problems related to uncertainty in the role of the prosecutor in carrying out the function of representing the interests of the state in court were identified. And proposals are set out for improving civil procedural legislation to ensure more effective participation of the prosecutor in civil proceedings, in particular, clarifying his procedural status and defining clear powers in the judicial process.*

Conclusions. *As of today, there are significant problems associated with the role of the prosecutor in civil proceedings, in particular, the legislative uncertainty of his status and the presence of conflicts in the legislation related to his participation in the judicial process. In view of this, it is proposed to make appropriate changes to the legislation in order to improve the participation of the prosecutor in civil proceedings in Ukraine.*

Keywords: *prosecutor, court, civil process, uncertainty of status, representation of the interests of the state, cases of compulsory provision of psychiatric care to a person.*

Авторка заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.